

SURİYE'DE GEÇİŞ SÜRECİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ

ABDULLAH MUSAB ŞAHİN

Suriye'de 8 Aralık 2024 tarihinde Baas rejiminin sona ermesine bağlı olarak yeni idarenin ülkenin toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmek ve her anlamda zarara uğramış devlet mekanizmasını kaldırmak için nasıl bir yol izleyeceği meselesi gündeme geldi. Genel çerçevede özetlenebilecek bu iki hedefin ülke içi unsurların kabulüne ve uluslararası toplumun desteğine

bağlı olduğu biliniyordu. Bir başka tabirle yeni idarenin toprak bütünlüğünü tesis etmesi ve zarara uğramış devlet mekanizmasını yeniden faal hâle getirmesi ancak iç ve dış aktörlerin yeni yönetimi kabul ve destekleriyle olabilirdi. Çok aktörlü iç savaş süreci yaşamış bu türden bir ülkede problemlerin çözümü, iç ve dış aktörlerle eş zamanlı diyalog gerektirmektedir.

Suriye'de Ulusal Diyalog Konferansı oturumları sona erdi. Kapanış törenine Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara ile hükümet yetkilileri katıldı.

Bahsedilen iki genel meydan okumaya karşı Şam yönetiminin iç ve dış aktörleri asgari düzlemde de olsa ikna etmesi gerekti. Bu gerekçeyle geçiş sürecinin hukuki çerçevesinin bu aktörlerle paylaşılması gerekliliği gündeme geldi. Bir başka deyişle geçiş sürecinin hukuki çerçevesi meselesinin, yeni Suriye yönetiminin karşılaştığı zorlukların çözümü noktasında iç ve dış aktörleri ikna sürecinde paylaştığı bir reçete olarak kabul edilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu kavramı geçiş sürecinin aşamalarını içeren kapsamlı bir paket olarak algılamak ve Şam yönetiminin içeriden ve dışarıdan gelen taleplere karşı meşruiyetini güçlendirmek amacıyla ortaya koyduğunu kabul etmek gerekmektedir.

ULUSLARARASI TOPLUMUN 2254 SAYILI KARAR BASKISI

Şam'da yeni yönetimin tesisinden birkaç gün sonra Suriye Geçici Hükûmeti kuruldu. Halkın temel ihtiyaçlarını sağlamak ve idarenin asgari gerekliliklerini temin etmek için tesis edilen bu hükûmet büyük oranda İdlib tecrübesine dayanıyordu. İdlib ve yakın çevresinde faaliyet gösteren Suriye Kurtuluş Hükûmeti, Esad'ın yurt dışına kaçmasıyla birlikte diğer Suriye topraklarında da büyük oranda faaliyet göstermeye başlamış oldu. Geçici hükûmetin Muhammed el-Beşir başkanlığında, yeni ve faal hükûmet tesis edilene kadar halkın acil ihtiyaçlarını çözüme kavuşturması ve süreci idare etmesi bekle-

niyordu. Her ne kadar geçici hükûmet niteliğindeki bu yapının yapabilecekleri sınırlı olsa da eş zamanlı olarak geçiş sürecinin hangi şekilde yürütüleceği, geçiş hükûmeti, seçimler ve son olarak anayasa gibi konularda eleştirilerin bu hükûmete yöneltildiği görüldü. Bu eleştiriler, el-Beşir hükûmetinin yaptıklarının ve yapabileceklerinin iyi tespit edilememesinden kaynaklanıyordu.

İlk aylarda Şam yönetimine yöneltilen bu türden eleştirilerin genel manada bir uluslararası hukuk metni çerçevesinde yapıldığı görüldü. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 2254 sayılı kararı adeta emredici/değişmez bir norm şeklinde Suriye yönetimini baskılama aracı olarak öne çıkarıldı. Bir başka tabirle; Şam yönetimine iç ve dış aktörlerin ancak 2254 sayılı karara bağlı kalınması suretiyle ikna edilebileceği mesajı veriliyordu. 2015 senesinde BMGK tarafından oy birliği ile kabul edilen bu karar, iç savaş sürecini yaşayan Suriye için bir zemin arayışıydı. Esad yönetimiindeki Suriye için 2016 senesinin ilk ayından itibaren Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Suriye Destek Grubu'nun da garantisiyle muhalefetle zemin arayışı tasarlanmış hatıta genel hatlarıyla bu süreç bir takvime bile bağlanmıştı. Fakat arzulanan olmadı ve bu karar

yıllar boyunca pratikte hiçbir etki doğurmadı. Bu baskılara karşılık yeni Şam yönetimi 2254 sayılı kararın mevcut hâliyle geçiş sürecinin hukuki çerçevesini çizemeyeceğini düşünüyordu. Nitekim henüz ilk haftalarda Şam yönetimi bu kararın yetersiz olduğunu, güncellenmesi gerektiğini ifade etti ve kendine özgü bir yolda ilerleme kararlılığını doğrudan veya dolaylı olarak ifade etti. Bunun yanında kararın uygulanması pratik olarak da imkansız yakındı. Bunun teknik ve fiili olmak üzere çeşitli sebepleri vardı. İlk olarak belirtmek gerekir ki teorik açıdan bakıldığında BMGK kararlarının bağlayıcılığının iddia edilebilmesi için karar metninde BMGK'nın bu yetkisinin BM sözleşmesinin 7. bölümüne referansla alındığının ifade edilmesi gerekir. Sözleşmenin 7. bölümü; kuvvet kullanımı gibi bağlayıcı meselelerin ele alındığı bölümdür. Teorik olarak bir BMGK kararının bağlayıcılığının kabulü için karar metninde bu bölüme referans gerekir. 2254 sayılı kararda ise bu bölüme bir referans yoktur. Bu gerekçeyle BMGK'nın 2254 sayılı kararını bağlayıcı bir metinden ziyade siyasi bir uzlaşma metni olarak kabul etmek gerekmektedir.

Fiili sebeplere gelince zikredilen karar kapsamında kabul edilen iki tarafın yani Esad hükûmeti ve muhaliflerin artık

Şam yönetimi 2254 sayılı kararın mevcut hâliyle geçiş sürecinin hukuki çerçevesini çizemeyeceğini düşünüyordu. Nitekim henüz ilk haftalarda Şam yönetimi bu kararın yetersiz olduğunu, güncellenmesi gerektiğini ifade etti ve kendine özgü bir yolda ilerleme kararlılığını doğrudan veya dolaylı olarak ifade etti.

mevcut olmadığı açıktır. Esad yönetimi yıkılmış ve muhalifler artık iktidarı ele geçirmiştir. 2015 yılında alınan bir kararın kapsamını günümüzdeki duruma teşmil etmeye çalışmak zaten bağlayıcılığı tartışılan uluslararası organların kararlarının alanının çok ötesine taşınması manasına gelir ve gerçeklikten uzaktır. Yine belirtmek gerekir ki bu karar 2012 senesinde başlayan Cenevre Konferanslarının neticesidir. Karar metninden bağımsız olarak bu konferansların ortak çıktısı Suriye halkının Suriye'nin geleceğine karar vereceği yönündeki beyanlardı. Karar metninden günümüze nakledilebilecek tek prensip bu olabilir. Son olarak 2254 sayılı karar kapsamında bugün hükümette bakanlık pozisyonunda olan kişiler geçmişteki bazı gruplarla ilişkilerinden dolayı "terörist" olarak tanımlanmaktadır. Suriye halkını zafere götüren liderlerin "terörist" olarak kabul edildiği bir kararın, Suriyeliler tarafından kabul edilemeyeceği de açıktır.

Gelinen noktada 2254 sayılı kararın mevcut hâliyle uygulanmasının gündemden düştüğü görülmektedir. Suriye yönetimi 2254 sayılı karara alternatif olarak iç ve dış aktörleri ikna etmek ve sürece dâhil etmek maksadıyla kendine özgü bir geçiş süreci hukuki çerçevesi çizmeyi başardı. Libya, Tunus ve diğer benzer süreçleri yaşayan ülkelerdeki geçiş süreçlerine bazı açılardan benzerlikler olsa da Suriye yönetiminin büyük oranda kendi yolunu özgün şekilde netleştirmeye çalıştığını burada vurgulamak gerekmektedir.

BARIŞ İNŞASI LİTERATÜRÜNE GÖRE GEÇİŞ SÜRECİNİN İLK HALKASI: MİLLÎ DİYALOG

Barış inşası literatürüne göre geçiş süreçleri genel olarak millî diyalog olarak isimlendirilen sivil katılımlı konferans ya da top-

lantılarla başlamalıdır. Bu bir anlamda geçiş sürecinin hukuki çerçevesinin meşruiyet belgesi olarak kabul edilecektir. Bir başka tabirle geçiş süreci kapsamındaki istişare, anayasal bildiri, anayasa, devlet inşası ve kurumların ıslahı gibi aşamaların gerçekleştirilebilmesi için öncelikli olarak bir sivil katılımlı diyalog toplantısı düzenlenmelidir. Geçiş süreci bu toplantının çıktıları üzerine inşa edilebilecektir.

Şam yönetimi geçiş süreci olarak adlandırılacak dönemde yapacağı düzenlemelerin sosyal mutabakat niteliğindeki bir meşruiyet kaynağına dayanması gerektiğini ilk günden itibaren biliyordu. Bu gerekçeyle geçtiğimiz senenin aralık ayından itibaren farklı bölgelerden gelen sivillerin katılımıyla bir Millî Diyalog Konferansı (MDK) yapılacağı beyan ediliyordu. Meşruiyet kaynağı olarak kabul edilmesi tasarlanan MDK çıktısının Suriye toplumunun çeşitliliğini yansıtan belge olması gerekiyordu. MDK'nın tamamlanması sonrasında geçiş sürecinde alınacak kararların meşruiyeti ya da hukukiliği problemi ancak bu şekilde aşılabildi. Zira bu konferans farklı gruplardan gelen Suriye halkının ortak katılımıyla gerçekleştirilecek ve çıktıları geçiş sürecini şekillendirecek birer kurucu prensip niteliğinde kabul edilecekti. Konferansın çıktıları bir anlamda Suriyeli grupların müşterek kararı olacağı için geçiş döneminde gerçekleştirilecek eylemlerin bu müşterek çıktıya dayanması hukukilik problemini belirli oranda da olsa çözebilecekti.

ZAFER KONUŞMASI VE MİLLÎ DİYALOG KONFERANSI

Şam yönetimi ilk günlerden itibaren böyle bir sosyal mutabakatın gerekliliğinin farkında olduğu için ocak ayının başında sivil katılımlı bir MDK yapılacağını beyan etmişti.

Üstelik bu konferansın sivil katılımı düzenleneceği ve silahlı grupların temsil edilmeyeceği açıkça vurgulanmıştı. Bu tercih, silahlı grupların çözülmesini gerektiren bir sonraki kritik aşamanın habercisiydi.

Şam yönetimi bu meydan okumaya karşılık MDK öncesinde 29 Ocak 2025 günü sadece askerî katılımın olduğu bir toplantı düzenledi. Bunu sivil katılımın olacağı MDK ile karıştırmamak gerekir. Bu toplantıda 18 askerî grubun Şam'da tesis edilecek orduya entegre edilmesi kararlaştırıldı. Böylece silahlı grupların silahsızlandırılması ve silahların devlet tekeline alınması yönünde ilk adım atılmış oldu. Öte yandan geçiş sürecinin hukuki çerçevesi açısından bu toplantıda Ahmed Şara'nın yapmış olduğu konuşma önem taşımaktadır. Suriye kamuoyunda "Zafer Konuşması" olarak isimlendirilen bu nutuk, kurucu nitelikteki şifahi bir belge olarak kabul edilebilir. Bu beyandaki ifadeler; MDK için hazırlıkların en kısa sürede başlaması, anayasal bildirinin ilanı ve kanun yapma, tadil ve ilga etme görevlerini üstlenecek teşrii/yasama komisyonunun kurulması gibi bir dizi hukuki eylemin somut düzlemde gerçekleştirilmesi beklentisini doğurdu. Her ne kadar o tarihte henüz pratikte etkili olacak fiili adımlar atılamadıysa da geçiş

döneminin hukuki çerçevesine ilişkin süreç bu bildiri ile belirlenmeye başladı. Bu konuşma Suriye'nin geçiş sürecinin hukuki zeminine ilişkin ilk kapsamlı sözlü beyan kabul edilebileceği için oldukça önemli ve tarihi bir belge olarak değerlendirilmelidir.

MİLLÎ DİYALOG KONFERANSI VE ÇIKTILARI

Suriye kamuoyu, Zafer Konuşması sonrasında geçiş süreci kapsamında gerçekleştirilecek hukuki gelişmeleri beklemeye başlamıştı. Zaten Şam yönetimi sivil katılımlı bir toplantı yapılacağını defalarca beyan etmişti. İleride karşılaşması muhtemel meşruiyet problemleri ancak sivil katılımlı müzakerelerin gerçekleştirilmesi, istişare mekanizmasının işletilmesi ve akabinde ortak kararların yazılı bir belgeye geçirilmesi suretiyle engellenebilirdi. Bu gerekçeyle aralık ayından beri en kısa sürede gerçekleştirileceği vaat edilen fakat çeşitli sebeplerle ertelenen MDK artık gerçekleştirilmeliydi.

Barış inşası literatüründe millî diyalog süreçlerine katılacak şahısların nasıl belirleneceği başlı başına tartışma meselesidir. Bu temsil sorunu büyük oranda farklı gruplardan üyeleri içeren bir hazırlık komitesinin oluşturulması yardımıyla çözül-

Suriye kamuoyunda "Zafer Konuşması" olarak isimlendirilen nutuk, kurucu nitelikteki şifahi bir belge olarak kabul edilebilir. Bu konuşma, Suriye'nin geçiş sürecinin hukuki zeminine ilişkin ilk kapsamlı sözlü beyan kabul edilebileceği için oldukça önemli ve tarihi bir belge olarak değerlendirilmelidir.

lebilir. Hazırlık komitesi, hazırlık grubu, taslak komitesi veya yüksek hazırlık komisyonu gibi çeşitli isimlerle adlandırılan bu ilk komisyonlar, millî diyalog süreçlerine katılacak kişileri belirler, diyalog sürecinin öncelikli konularını ve aşamalarını tespit eder. Suriye'de bu literatüre paralel olarak Zafer Konuşması sonrası MDK için ilk aşamada 11 Şubat tarihinde ilan edilen bir kararnameyle 7 kişilik bir hazırlık komisyonu kuruldu.

Hazırlık komisyonunun esas görevi; konferansa katılacak üyeleri ve işleyiş kurallarını tespit etmektir. MDK'nın başlaması ile hazırlık komisyonunun görevi sona erecektir. Hazırlık komisyonu ilk toplantısını Humus şehrinde yaptı. Akabinde komisyon iki grup hâlinde hemen hemen bütün şehirlerde toplantılar yaptı. İstişare toplantılarıyla eş zamanlı olarak komisyon üyeleri Suriye kamuoyuna açıklamalarda bulundu. Bu süreçte komisyon sözcüsü Hasan ed-Dagim, hazırlık komisyonu üyesi Hüda Attasi ve 29 Mart'ta ilan edilen geçiş dönemi hükûmetinde Sosyal İşler ve Çalışma Bakanı olarak atanan Hind Kabavat sıklıkla medyada yer aldı. Bu açıklamalarda genel olarak istişarelerin ardından gerçekleştirilecek konferansın önemine vurgu yapıldığı, 1950 Anayasası'ndan bu yana ilk kez bu denli geniş katılımlı bir ortamın oluştuğunun belirtildiği, üyelerin hangi kriterlere göre belirlendiğinin ifade edildiği ve öncelikli konuların istişareler neticesinde saptandığının beyan edildiği görülmektedir.

Hazırlık komisyonu çalışmalarını tamamladı ve uzun süredir gündemde olan konferansın 24-25 Şubat 2025 tarihlerinde gerçekleştirilmesini planladı. Konferansa 600'den fazla kişinin fiziki olarak katıldığı ve uzaktan katkı sunma yoluyla dâhil olanların da eklenmesiyle bu rakamın 1000'i aştığı tahmin edilmektedir. İlk gün gerçekleşen tanışma

ve genel müzakerelerden sonra ikinci günde; geçiş dönemi adaleti, öncelikli olarak hazırlanacak anayasal belge ve akabinde anayasa, kurumların ıslah edilmesi, kişisel özgürlükler, sivil toplumun canlandırılması ve ekonomi başlıklarından oluşan 6 çalışma grubu çalışmalarını tamamladı. Cumhurbaşkanı Şara, Dışişleri Bakanı Esad Hasan Şeybani ve diğer yetkililerin katıldığı kapanış oturumunda çalışma gruplarının ortak kararları okundu. MDK kapanış bildirisinde yer alan kararların, alt çalışma grupları tarafından oybirliğiyle kabul edilen kararlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle bildiride madde madde ilan edilen bu kararlara ihtilaflı konuların dâhil edilmediği görülmektedir.

Geçiş döneminin hukuki çerçevesi konusuyla sınırlı bir inceleme yapılırsa MDK kapanış bildirisindeki anayasal bildiri vaadinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Sonuç bildirisi geçiş döneminde yönetimi düzenlemek için geçici bir anayasal bildirinin gerekliliğine işaret etmektedir. Bu anayasal bildirinin hazırlanması yönünde bir kararın çıkmış olması Libya gibi benzer süreci yaşayan ülkelerdekine benzer geçiş aşamasının tercih edildiğini, uzun sürecek anayasa yazım süreci tamamlanana kadar anayasal boşluğu dolduracak 30-50 maddelik bir bildirinin kaleme alınmasının öngörüldüğünü ve geçiş sürecinin hukuki meşruiyetini ya da çerçevesini çizecek bir mutabakat belgesinin hazırlanacağını beyan etmiş oldu.

Ayrıca belirtmek gerekir ki MDK'nın çıktı belgesinde anayasal bildiriyle ilgili düzenlemelerin olmasına şaşkınlıkla gerekmemektedir. Zira millî diyalog ya da ulusal uzlaşma olarak adlandırılan süreçleri yaşayan ülkelerde gerçekleştirilen konferansların hepsindeki temel gündem anayasal meselelerdir. Anayasa

Suriye Savunma Bakanlığı, Halep ilinde askeri eğitimini tamamlayan 300'den fazla asker için mezuniyet töreni düzenledi.

hükümlerinin tadil edilmesi, yeni anayasanın hazırlanması veya anayasal bildirinin hazırlanması gündemleri millî diyalog süreçlerinin vazgeçilmez konularıdır. Örnek vermek gerekirse; Mali, Güney Afrika, Tunus, Libya ve Lübnan gibi ülkelerde yaşanan millî diyalog toplantılarının en önemli gündem maddeleri anayasal meselelerdi. Anayasa öncesinde geçiş sürecinin hukuki çerçevesini çizecek bir anayasal bildirinin hazırlanması ilkesinin kabulü bir anayasal bildiri taslağı hazırlık komisyonunun kurulmasını gerektirdi. Nitekim kısa süre sonra Suriye Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmed Şara tarafından bir anayasal bildiri taslağı hazırlık komisyonu kuruldu.

TERCİH EDİLEN YOL VE ANAYASAL BİLDİRİNİN NİTELİĞİ

Kısa süre içinde hazırlanan anayasal bildiri taslağı, hazırlık komisyonu başkanı tarafından 13 Mart 2025'te üst düzey katılımı ile genel hatlarıyla şifahi olarak ilan edildi. Aynı oturumda Cumhurbaşkanı Şara tarafından bu bildiri tasdik edildi. Metnin tamamı aynı akşam Suriye Devleti'nin resmî kanalları aracılığıyla kamuoyuyla paylaşıldı.

Suriye'de tercih edilen yöntem, yakın dönemde özellikle Arap ülkelerinde ya da diğer kutuplaşmış toplumlarda gerçekleştirilen geçiş süreci takvimlendirmesiyle paralel şekildedir. Yukarıda ayrıca Şam yönetimine dayatılan 2254 sa-

Suriye'de tercih edilen yöntem, yakın dönemde özellikle Arap ülkelerinde ya da diğer kutuplaşmış toplumlarda gerçekleştirilen geçiş süreci takvimlendirmesiyle paralel şekildedir. Anayasal bildirinin ilanı; Suriye yönetiminin benzer süreçlerden ders çıkardığını ve Suriye'nin anayasal tarihine uygun özgün bir süreci tercih ettiğini göstermektedir. Ayrıca sürecin ana hatlarıyla barış inşası literatürü ile uyumlu ilerlediği görülmektedir.

yılı kararın yerine özgün bir planlama ortaya koyma eğiliminin varlığından bahsedilmiştir. Gerçekten de eski anayasal metinlere yapılan sözlü ve yazılı atıflar özgünlük yorumu yapmamıza olanak tanımaktadır. Dolayısıyla bu anayasal bildirinin ilanı; 2254 yerine Şam yönetiminin yakın dönemde benzer süreçleri yaşayan ülkelerdeki süreçlerden ders çıkarma tavrı geliştirdiğini ve Suriye'nin anayasal tarihine uygun özgün bir süreci tercih ettiğini göstermektedir. Ayrıca sürecin ana hatlarıyla barış inşası literatürü ile uyumlu ilerlediği görülmektedir. Gerçekten de genel eğilim; geçiş süreçlerinin çok aşamalı yapısı ve anayasa niteliğindeki bir kurucu belgeyi hazırlamanın zorluğundan dolayı öncelikli olarak bir anayasal bildirinin hazırlanması yönündedir.

Genel olarak geçiş süreçleri hazırlık, takvimiendirme ve uygulama şeklinde aşamalandırılır. Anayasal bildiri ise hazırlık süreci sonrası takvime bağlama aşamasında gündeme getirilen bir sosyal mutabakat niteliğindedir. Zira anayasal bildirinin ilanı ile uygulamanın ya da geçiş sürecinin tespiti sağlanmış ve hukuki çerçevesi çizilmiş olur.

BİLDİRİ GEÇİŞ DÖNEMİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİNİ ÇİZMİŞ OLDU

Hazırlık komisyonu üyeleri tarafından gerek ilan toplantısında gerek medyaya yansıyan demeçlerde sıklıkla vurgulandığı gibi anayasa hazırlanana kadar geçiş döneminin hukuki zeminini oluşturacak olan bu belge 29 Ocak tarihli Zafer Konuşması'na ve 25 Şubat tarihinde ilan edilen MDK kapanış bildirisine dayanmaktadır. Bir başka tabirle bir sosyal mutabakat niteliğinde olan anayasal bildiri yazmakla görevlendirilen komisyon üyelerinin Şara tarafından tayin edilmesi ve yetkilendirilmesi bahsedilen sözlü hitaba ve

MDK kapanış bildirisindeki ilgili maddelere dayanmaktadır. Anayasal bildirinin ve komisyon üyelerinin yetkilendirilmesinin meşruiyet problemi de bu atıfla aşılmaya çalışıldı.

Bildirinin niteliğine yönelik bir inceleme yapmadan önce bunun bir anayasa niteliğinde olmadığını vurgulamak gerekmektedir. Bu gerekçeyle 4 bölüm ve 53 maddeden oluşan bu bildiri genel olarak anayasaların düzenlendiği alanları detaylı şekilde düzenleme iddiası taşımamaktadır. Bir anayasa hazırlanana kadar yürürlükte kalacak olan bir bildiri söz konusudur. Bu bildiri geçiş döneminin hukuki çerçevesini yazılı olarak düzenleyen ilk yazılı kurucu belge niteliğindedir. Giriş niteliğindeki bölümü takiben düzenlenen ikinci bölüm *Haklar ve Hürriyetler* başlığını taşımaktadır. Geçiş döneminin hukuki çerçevesi açısından bakıldığında bölümün isimlendirilmesi ve hakların teminatı için uluslararası sözleşmelere atıf yapılmasının ilgi çekici olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Gerçekten de genel olarak anayasal bildiri niteliğindeki metinlerde haklar ve özgürlüklerle ilgili düzenlemelere özel bir bölüm ayrılmadığı görülmektedir. Genelde bu atıflar birkaç maddeyle sınırlı kalır. İlan edilen bildirinin ikinci bölümünde bu şekilde bir isimlendirmeye gidilmesi, geçiş döneminin hukuki çerçevesinin, bireysel haklara riayet edilmesi şartıyla sınırlandırıldığı şeklinde bir yorum yapılmasına imkân tanımaktadır. Bu Suriye toplumunun onlarca yıldan sonra hasret kaldığı türden bir vurgudur. İkinci olarak önceki rejim döneminde imzalanmış olan insan haklarıyla ilgili uluslararası antlaşmalara ve dolaylı olarak yapılan evrensel insan hakları ilkelerine bağlılık vurgusu da önem taşımaktadır. Aynı şekilde bu tür vurgular da geçiş döneminin hukuki çerçevesinin evrensel insan hakları doktrinine uygun şekilde çizileceği vaadi manasına gelmektedir.

Şam'da, Suriye devriminin 14. yıl dönümü kutlamaları Emevi Meydanı'nda gerçekleşti.

Aralık 2024 ayından beri gündemde olan arayışlara ve tartışmalara bağlı olarak bir yasama organının kurulacağı da bildiri kapsamında ilan edildi. Kısım Cumhurbaşkan kısmen de onun oluşturacağı yüksek komisyon tarafından seçim suretiyle belirlenecek Halk Meclisi, geçiş dönemindeki kanunlaştırma, tadil ve önceki dönem kanunlarını ilga çalışmalarını yürütecektir. Her ne kadar Halk Meclisinin üyelerinin bir kısmının doğrudan Cumhurbaşkan tarafından atanacak olması eleştirilere sebep olduysa da aynı hükümetin oluşumunda olduğu gibi farklı bölgelerden gelen kimselere meclise girmeleri noktasında alan açıldığı takdirde bu eleştirilerin ortadan kalkması beklenebilir. Dolayısıyla bildiride yer alan hükümlerin, uygulamadaki tercihlerle birlikte toplum nezdinde kabul görmesi veya benimsenmesi muhtemeldir. Geçiş sürecinde ise yasama işlevi Halk

Meclisi tarafından icra edilecektir. Öte yandan bildiri kapsamında başkanlık sisteminin tercih edilmesi de geçiş döneminin hukuki çerçevesi açısından önem taşımaktadır. Bu husus anayasal bildirinin hazırlık sürecinde ciddi şekilde Suriye kamuoyunda tartışılmıştı. Zira genel beklenti, hazırlanacak anayasal bildirinin Suriye anayasa tarihinin en özgürlükçü metni olan ve parlamenter sistemi tercih eden 1950 Anayasası'na uygun şekilde düzenlenmesiydi. Her ne kadar bildirinin ön sözünde haklar ve özgürlüklerle bağlantılı olarak 1950 Anayasası'na atıf yapıldıysa da ondan farklı olarak başkanlık sistemi tercih edildi. Bu tercih Suriye gerçekliklerine daha uygundur. Görüldüğü üzere bildiri kapsamında başkanlık sisteminin tercih edilmiş olması da geçiş döneminin muhtemel aşamaları ve ilerleyişi hakkında ipucu sunmaktadır. Zira çeşitli konularda hükümetin başı olarak

Zafer Konuşması, devletin kuruluşuna ve geçiş sürecinin hukuki çerçevesine dair sözlü vaatleri içeren bir bildiri olarak kabul edilebilir. Geçiş döneminin aşamaları ilk defa sözlü de olsa somutlaştırılmış oldu. Kısa süre sonra bir hazırlık komisyonu kuruldu ve Millî Diyalog Konferansı için çalışmalar başladı. Millî Diyalog Konferansı şubat ayının son günlerinde Şam'da gerçekleştirildi.

Cumhurbaşkanı Şara doğrudan tasarrufta bulunacaktır.

SONUÇ VE MUHTEMEL GELİŞMELER

Sonuç itibarıyla 8 Aralık 2024 sonrasında Suriye yönetimi genel olarak iç ve dış aktörlerle gerçekleştirilen müzakerelerle bağlantılı olarak geçiş döneminin hukuki çerçevesinin nasıl çizileceği problemiyle karşı karşıya kaldı. Bu ciddi sınavın ilk günlerinde Şam yönetimine özellikle uluslararası toplum ve diaspora tarafından BM-GK'nın 2254 sayılı kararına bağlı olunması telkinlerinin iletildiği görüldü. Uygulamadaki çeşitli sebeplerle bu kararın uygulanamaması bir yana Şam yönetimi de bu kararın gerçekliklere uygun olmadığı düşüncesini taşıyordu. Nitekim bu telkinlere karşılık Suriye'nin anayasal tarihine uygun ve benzer süreçleri yaşayan ülkelerdeki tecrübelerden faydalanma ilkesiyle hareket eden özgün bir rota kamuoyuna sunuldu. Bu rota ilk olarak MDK'nın yapılmasını gerektiriyordu. Böylece 2254 sayılı karar geri plana düşmüş oldu.

MDK'nın ocak ayında yapılması öngörülmüyordu. Fakat çeşitli sebeplerle birkaç defa ertelendi. Nitekim sivil katılımı bir diyalog konferansı yapılmadan önce silah tekelinin belirli oranda da olsa devlet eline geçtiğinin iç ve dış kamuoyuna da

gösterilmesi gerektiği anlaşıldı. Bu gerekçeyle; askerî katılımı Zafer Konuşması tamamlandı. Bu konuşma, devletin kuruluşuna ve geçiş sürecinin hukuki çerçevesine dair sözlü vaatleri içeren bir bildiri olarak kabul edilebilir. Geçiş döneminin aşamaları ilk defa sözlü de olsa bu konuşma ile somutlaştırılmış oldu. Kısa süre sonra bir hazırlık komisyonu kuruldu ve MDK için çalışmalar başladı. Şubat ayının son günlerinde MDK Şam'da gerçekleştirildi. Her ulusal diyalog sürecinde olduğu gibi MDK kapsamında ve sonuç bildirisinde de anayasal meseleler ciddi şekilde gündemdeydi. Nitekim MDK'nın yapılmış olması ve kararlarının ilan edilmiş olması geçiş döneminin hukuki çerçevesinin somut olarak çizildiği manasına gelmiyordu. Bir anayasal metin kaleme alınmalıydı. Ayrıca MDK kapsamında gündeme gelen diğer konulara ilişkin çalışmaların yapılması da ancak anayasal bildiri sonrasında olabilirdi. Anayasal bildirinin ilan edilmesiyle geçiş döneminin hukuki çerçevesi tam olarak netleşmiş oldu. Bildiri kapsamında haklar ve hürriyetlere ilişkin verilen garantiler, uluslararası sözleşmelere yapılan atıflar, Halk Meclisinin kurulması ile görevi ve başkanlık sisteminin tercihi gibi meseleler geçiş döneminin nasıl ilerleyeceğine dair ciddi şekilde ipuçları vermektedir. Geçiş döneminin

hukuki çerçevesi bu prensiplere ve tercihlere dayanmaktadır.

Son olarak belirtmek gerekir ki geçiş döneminin hukuki çerçevesinin çizilmesi açısından yasama, yürütme ve yargı erklerinin oluşturulması ve bu erkler arasındaki ilişkiler önem taşımaktadır. Nisan 2025 ayının ilk haftasında, 10 Aralık 2024 tarihinden beri görevde olan Muhammed el-Beşir'in başbakanlığındaki geçici hükümet sona erdi ve Suriye Geçiş Dönemi Hükümeti kuruldu. Böylece Şara'nın birlikte çalışacağı ve yürütme görevini üstlenecek kabine kurulmuş oldu.

İlerleyen süreçte öncelikli olarak yasama ve yargı erkleri alanındaki diğer düzenlemeleri bekleyebiliriz. Halk Meclisinin oluşturulması muhtemeldir. Yukarıda değinildiği gibi Halk Meclisi esas itibarıyla yasama görevini gerçekleştirecektir. Bildiri kapsamında ilga edilen Anayasa Mahkemesinin yeniden oluşturulması ve adli teşkilat alanında yapılacak diğer atamalarla birlikte yargı erki de tamamlanmış olacaktır. Ancak bu adımların tamamlanması ile geçiş döneminde anayasal bildirideki hükümlere bağlı olarak yapılanma ve reform yönünde ciddi adımların atılması beklenebilir.

Dr. Abdullah Musab Şahin

Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 2016-2024 yılları arasında İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesinde öğretim elemanı olarak görev yaptı ve bu dönemde yüksek lisans ve doktora eğitimini aynı üniversitede tamamladı. Akademik araştırmaları kapsamında Ürdün, Londra, Lübnan ve Suriye'deki araştırma merkezleri ve kütüphanelerde uzun süre çalışmalar yürüttü. Şu anda Ortadoğu hukuk sistemleri, bölgenin hukuk tarihi, Arap ülkelerindeki anayasal hareketler ve seçimler üzerine çalışmalarına devam etmektedir. Bu alanlarda, hakemli dergilerde ve güncel yayın organlarında Türkçe ve İngilizce makaleleri yayımlanmıştır. Hâlihazırda Milli İstihbarat Akademisi bünyesinde görev almaktadır.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2025

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)